

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2026-1-21>

О. Г. Коломієць

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1343-4268> – Коломієць О. Г.

 kolomietsolena@gmail.com

ФОКУС-ГРУПОВІ СОЦІАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У дослідженні розкрито особливості застосування фокус-групових досліджень як якісного методу збору емпіричних даних у соціальній роботі. Акцентовано увагу на ролі групової динаміки та соціальної взаємодії як ключових механізмів отримання глибокої інформації щодо мотивацій, ціннісних орієнтацій і поведінкових практик респондентів. У статті зроблено фокус на потенціалі фокус-груп у виявленні потреб вразливих категорій населення в умовах воєнного стану. Визначено основні переваги методу, зокрема інтерактивність, можливість отримання спонтанних і аргументованих відповідей, ефект синергії та креативності групової дискусії. Водночас окреслено методологічні обмеження, що проявляються в обмеженій репрезентативності вибірки, залежності результатів від психологічних характеристик учасників і складності оцінювання варіативності відповідей. Обґрунтовано значення добору складу фокус-груп (гомогенного та гетерогенного) як чинника забезпечення валідності та глибини отриманих результатів. Окрему увагу приділено специфіці експертних та онлайн фокус-груп, їх можливостям у формуванні науково обґрунтованих рекомендацій для розроблення соціальних програм і політик. Проаналізовано роль модератора як ключового суб'єкта організації дослідження та чинника, що впливає на якість отриманих даних.

Зазначено, що невербальна комунікація, зокрема паралінгвістичні та кінесичні засоби, відіграє ключову роль у фокус-групових дослідженнях, оскільки дозволяє передавати емоційні стани, індивідуальні особливості та рівень залученості учасників. Аналіз голосових характеристик, інтонації, міміки та рухів тіла забезпечує глибше розуміння суб'єктивного переживання респондентів і дозволяє модератору виявляти приховані аспекти їхніх реакцій. Використання аудіо- та відеозаписів під час роботи фокус-групи підвищує точність інтерпретації емпіричних даних та сприяє об'єктивності отриманих результатів. Узагальнено, що фокус-групові дослідження є ефективним інструментом моніторингу соціальних процесів і трансформацій у суспільстві, забезпечуючи глибоке розуміння соціальних явищ у контексті кризових змін.

Ключові слова: соціальні дослідження, фокус-група, соціальна робота, експертні, гомогенні, гетерогенні фокус-групи.

О. Н. Kolomiets

Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

FOCUS GROUP SOCIAL RESEARCH IN SOCIAL WORK PRACTICE

The study examines the features of applying focus group research as a qualitative method for collecting empirical data in social work. Attention is drawn to the role of group dynamics and social interaction as key mechanisms for obtaining in-depth information regarding respondents' motivations, value orientations, and behavioral practices. The article emphasizes the potential of focus groups to identify the needs of vulnerable populations under conditions of martial law. The main advantages of the method are defined, including interactivity, the possibility of obtaining spontaneous and reasoned responses, and the synergistic and creative effects of group discussion. At the same time, methodological limitations are outlined, which manifest in

the restricted representativeness of the sample, the dependence of results on participants' psychological characteristics, and the complexity of assessing the variability of responses. The importance of selecting the composition of focus groups (homogeneous and heterogeneous) as a factor ensuring the validity and depth of the obtained results is substantiated. Particular attention is given to the specifics of expert and online focus groups and their potential for generating evidence-based recommendations for the development of social programs and policies. The role of the moderator is analyzed as a key agent in organizing the research and as a factor influencing the quality of collected data.

It is noted that nonverbal communication, in particular paralinguistic and kinesic means, plays a crucial role in focus group research, as it allows the transmission of emotional states, individual characteristics, and levels of participant engagement. The analysis of vocal features, intonation, facial expressions, and body movements provides a deeper understanding of respondents' subjective experiences and enables the moderator to detect hidden aspects of their reactions. The use of audio and video recordings during focus group sessions enhances the accuracy of empirical data interpretation and contributes to the objectivity of the results obtained.

It is summarized that focus group research is an effective tool for monitoring social processes and transformations in society, providing a profound understanding of social phenomena in the context of crisis-driven changes.

Key words: social research, focus group, social work, expert, homogeneous, heterogeneous focus groups.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах соціальних трансформацій, зумовлених воєнними подіями, нестабільністю та зростанням соціальних ризиків, актуалізується потреба у застосуванні ефективних методів соціальних досліджень. Особливого значення набуває виявлення актуальних соціальних проблем окремих соціальних груп, а також глибинне розуміння їх потреб, ціннісних орієнтацій і мотиваційних чинників поведінки. Одним із таких методів, що забезпечує комплексний та якісний аналіз соціальних явищ, є метод фокус-групового дослідження, який дозволяє отримати розгорнуту емпіричну інформацію та врахувати суб'єктивний досвід учасників соціальної взаємодії. Цей метод є особливо актуальним для підвищення якості соціальної діагностики та практики соціальної роботи так як дає можливість не тільки отримати інформацію про колективні проблеми, але й створити умови залучення самих учасників до процесу їх усвідомлення та пошуку рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах розвитку соціальної роботи зростає інтерес до застосування якісних методів дослідження, зокрема фокус-групових, які дають змогу глибше осмислити соціальні проблеми та потреби різних груп населення. Еволюцію методу від його зародження до повноцінного якісного методу збору емпіричних даних досліджено П. Карайченцевим [7].

О. Олійник [10] розкрито особливості проведення он-лайн фокус-груп у форматі відео-конференцій; авторка акцентує увагу на особливостях цільової групи, зокрема на мотивації її членів та навичках модератора щодо використання програмного забезпечення. В праці підкреслено увагу на складнощах групової динаміки що формує особливі вимоги до модератора.

Ю. Вінтюком [2] доведено, що застосування методу фокус-груп у психологічному аналізі є ефективним інструментом професійної підготовки майбутніх психологів, оскільки сприяє досягненню навчальних цілей. Його впровадження враховує специфіку освітнього процесу та особливості розвитку здобувачів освіти, що, у свою чергу, підвищує якість організації навчально-виховної діяльності.

Важливим завданням є представлення в українському науковому дискурсі результатів фокус-групових досліджень, спрямованих на вивчення проблем та потреб різних категорій населення. Зокрема, у праці Р. Жиленка, Д. Афанасьєвої [5] висвітлено результати фокус-групового дослідження, метою якого було виявлення потреб внутрішньо переміщених осіб Ужгородської територіальної громади. Результати дослідження дали змогу членам ГО «Волонтеріат УжНУ» розпочати реалізацію низки проєктів, спрямованих на задоволення виявлених потреб даної категорії населення.

У дослідженні О. Маловічко, О. Масюк, К. Ель Гуессаба, Н. Білокопитової та О. Сорокіної [8] представлено результати фокус-групової дискусії із жінками, які мають історичний та особистий досвід родинного насильства (м. Запоріжжя). Окрему увагу заслуговує робота О. Гудзенко [3], у якій здійснено фокус-групове дослідження вразливих груп жінок в умовах війни (м. Дніпро) та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених особливостям застосування методу фокус-груп, його роль у практиці соціальної роботи залишається недостатньо висвітленою.

Мета дослідження полягає в аналізі можливостей застосування фокус-групових соціальних досліджень у практиці соціальної роботи, у визначенні їх потенціалу для виявлення

соціальних проблем і потреб різних цільових груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою соціальних досліджень в умовах війни є виявлення та аналіз трансформаційних процесів у суспільстві, визначення соціальних потреб різних категорій населення територіальних громад, особливо вразливих груп, оцінку рівня їх соціальної адаптації та психологічної стійкості, вивчення динаміки суспільних настроїв і цінностей. У соціальних дослідженнях застосовуються різні методи збору та аналізу інформації. Найбільш поширеними є: опитування (анкетування, інтерв'ю), спостереження (включене/невключене), кейс-стаді (аналіз окремих випадків), соціометрія та психодіагностичні методи. Але особливої уваги заслуговує метод фокус-групи який здобув широке використання в політичних, маркетингових та соціальних дослідженнях і сьогодні активно використовується як дієвий метод збору соціальної інформації. Також, фокус-групове дослідження є одним з найпоширеніших якісних методів, що використовується у вітчизняній соціальній роботі для виявлення потреб, цінностей, мотивів і бар'єрів соціальної поведінки різних категорій населення.

Л. Морра Імас визначає фокус-групи як метод якісного оцінювання, що ґрунтується на використанні сценарію з набором відкритих запитань для обговорення конкретної теми малою групою осіб під керівництвом модератора [9].

Водночас J. Billson трактує фокус-групи як керований і структурований дискурс спеціально сформованої групи учасників, взаємодія яких забезпечує досягнення визначених наукових цілей дослідження [15].

Цікавим, на нашу думку, є підхід низки авторів (P. Jackman, M. Schweickle, S. Goddard, S. Vella, C. Swann), які розглядають фокусоване інтерв'ю як інтерв'ю, орієнтоване на конкретну подію або епізод досліджуваного явища (так зване «подійно-орієнтоване інтерв'ю»), що є методом отримання ґрунтовної інформації про окремі події, життєві ситуації та психологічні стани учасників у короткий проміжок часу після настання відповідної події [17].

Арабаджієв Д. пропонує розрізняти групове інтерв'ю та фокус-групу. На його думку, різниця полягає в акцентах дослідження. У груповому інтерв'ю основна увага зосереджена на діалозі між дослідником та учасниками, де важливими є запитання й відповіді. Натомість у фокус-групі головним є процес взаємодії між самими учасниками, що дозволяє отримати додаткові дані завдяки обміну думками, взаєморозумінню та реакціям один на одного [1] (табл. 1).

Ефективність фокус-групових досліджень полягає в здобутті інформації, яка не може бути отримана іншими методами, оскільки саме соціальна взаємодія в групі дозволяє найповніше отримати інформацію від цільової групи [1]. Фокус-групи передбачають нелінійне спілкування учасників (можливість згадувати, уточнювати, висловлювати різні точки зору), при цьому відповіді мають ситуативно зумовлений і змістовно обумовлений характер і спрямовані на з'ясування «як» і «чому», а не обмежуються бінарними відповідями типу «так/ні» чи кількісними показниками. В основі фокус-групових досліджень лежить групова динаміка (К. Левін) та теорія соціального обміну (G. Homans).

Кожна фокус-група характеризується унікальністю, оскільки її учасники як представники цільової аудиторії в процесі обговорення продукують не лише індивідуальні судження, а й колективні реакції на поставлені питання. Групова динаміка, що формується в умовах безпосередньої взаємодії, сприяє глибшому зануренню у досліджувану проблему, актуалізації латентних потреб, установок і смислів, які не завжди виявляються під час індивідуальних інтерв'ю. Таким чином, метод фокус-груп є високоєфективним у соціальній роботі, оскільки забезпечує отримання якісних емпіричних даних щодо мотиваційних аспектів поведінки, структури ціннісних орієнтацій та бар'єрів сприйняття соціальних явищ.

В сучасних умовах метод фокус-групових досліджень є ефективним інструментом виявлення потреб вразливих категорій населення, зокрема осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій, оскільки групове обговорення сприяє

Таблиця 1

Порівняльна таблиця методів «Фокус-група» і «Фокусоване інтерв'ю»

Критерій	Фокус-група	Фокусоване інтерв'ю
Об'єкт аналізу	Взаємодія між учасниками, колективне формування думок, групова динаміка.	Індивідуальні реакції на конкретний стимул (текст, подію тощо).
Роль дослідника	Модератор лише спрямовує дискусію, створює умови для взаємодії.	Інтерв'юєр активно задає питання, будує структуру діалогу.
Основний акцент	Групова динаміка, взаєморозуміння, колективні смисли.	Запитання – відповіді, акцент на лінії «дослідник ↔ респондент».

ідентифікації як матеріальних, так і прихованих емоційно-психологічних запитів. Так, зокрема, фокус-групові дослідження проблем ветеранів та ветеранок сприяють розробленню соціальних програм їх реінтеграції, спрямованих на відновлення соціальних зв'язків і підвищення якості життя, тоді як дослідження внутрішньо переміщених осіб дають змогу виявити бар'єри їх адаптації в приймаючих громадах, зокрема труднощі у працевлаштуванні, доступі до житла та соціальній інтеграції тощо.

О. Осередчук переважає методи фокус-груп вважає: синергію, (можливість отримати різнопланові думки завдяки груповій взаємодії); креативність (групова динаміка стимулює спонтанні та креативні відповіді); ефект «снігової кулі» у дискусії (сприяє виникненню «ланцюгових реакцій» та формуванню нових ідей); стимулювання та безпека (атмосфера рівності між учасниками підвищує рівень їхньої відвертості), економічність та швидкість отримання результатів [11]. Важливим завданням фокус-груп є вироблення науково обґрунтованих рекомендацій для формування політик різних рівнів (державної, регіональної, місцевої, а також політик установ і організацій), та практичної діяльності фахівців, спрямованих на підвищення якості життєдіяльності населення, зміцнення соціальної єдності, подолання кризових явищ і сприяння відновленню суспільства у післявоєнний період. Ключовим чинником, що впливає на валідність, глибину та інтерпретацію отриманих результатів, є склад фокус-групи, який визначається дослідницькою метою та завданнями, поставленими перед дослідженням, і може варіюватися від гомогенного до гетерогенного.

Гомогенні групи формуються за принципом подібності учасників за певними характеристиками (вік, соціальний статус, професія, досвід переживання певної ситуації тощо). Однорідний склад фокус-групи зменшує вплив зовнішніх відмінностей між респондентами, сприяє формуванню атмосфери довіри, підвищує відкритість висловлювань, дає змогу виявити типові потреби цільової аудиторії.

Гетерогенні групи включають учасників із різними соціально-демографічними характеристиками або досвідом. Такий склад дозволяє простежити різні точки зору на одну проблему, виявити спектр позицій і можливих протиріч, що є особливо цінним для комплексного аналізу соціальних явищ. Залучення різнорідних учасників сприяє виявленню нових, іноді несподіваних ідей, оскільки взаємодія відмінних соціальних груп може стимулювати більш широку дискусію.

Натомість надмірна гетерогенність може обмежувати готовність учасників до відвертого обговорення чутливих тем. Наявність осіб з вищим соціальним або професійним статусом може призводити до домінування окремих думок і відповідно, зниження представленості альтернативних позицій. Це особливо актуально в дослідженнях у сфері соціальної роботи з вразливими групами населення.

Аналітичну якість отриманих даних визначають досвід і ступінь залученості учасників до досліджуваної проблематики. Учасники з безпосереднім життєвим досвідом (ветерани, внутрішньо переміщені особи, члени сімей постраждалих) здатні продукувати змістовні судження, що дозволяють виявити латентні потреби, мотиваційні чинники та бар'єри адаптації інше. Отже, обґрунтований добір складу фокус-групи є необхідною методологічною умовою забезпечення наукової достовірності результатів дослідження, а також їх практичної значущості для розроблення соціальних програм і управлінських рішень. Вибір гомогенного чи гетерогенного складу фокус-групи залежить від поставленої дослідницької задачі: перший забезпечує глибину аналізу конкретного явища в межах певної групи, другий – широту охоплення соціальних позицій і багатогранність оцінки досліджуваної проблеми. Таким чином, гомогенні фокус-групи корисні для глибинного аналізу внутрішніх проблем певної категорії клієнтів, тоді як гетерогенні – для дослідження взаємодії різних соціальних груп і пошуку шляхів інтеграції та партнерства.

Особливим видом фокус-груп є **експертні фокус-групи**. У соціальній роботі вони є якісним методом дослідження, що передбачає аналіз певної соціальної проблеми за участю фахівців, які мають професійний досвід та спеціалізовані знання у відповідній сфері. На відміну від класичних фокус-груп, орієнтованих на виявлення думок або досвіду представників обраної соціальної групи, експертні фокус-групи спрямовані на:

- описі цілісної картини явища;
- виявленні причин соціальних проблем;
- визначенні бар'єрів у наданні соціальних послуг;
- оцінці ефективності чинних програм і політик;
- формуванні практичних рекомендацій, тощо.

Однією з ключових особливостей експертних фокус-груп є цілеспрямований добір учасників. До складу групи зазвичай входять фахівці

різних інституцій, дотичних до досліджуваної проблеми: працівники соціальних служб, представники органів державної влади та місцевого самоврядування, науковці, представники громадських організацій, психологи, медичні працівники, а також інші професіонали, які безпосередньо працюють із цільовими групами населення. Така міжсекторальна представленість дозволяє отримати комплексне бачення проблеми та врахувати різні професійні підходи до її вирішення. Важливою характеристикою експертних фокус-груп є їх аналітична спрямованість. Також участь у фокус-групі має низку переваг для її учасників, зокрема: виконання функцій експерта; можливість бути залученими до процесу ухвалення рішень; набуття досвіду співпраці з дослідниками та іншими експертами (учасниками фокус-групи) тощо.

Отже, експертні фокус-групи у соціальній роботі виступають важливим інструментом збору якісної інформації, їх результати таких досліджень використовуються для розроблення або коригування соціальних програм, удосконалення механізмів надання соціальних послуг, формування локальної соціальної політики та підвищення ефективності міжвідомчої взаємодії.

В умовах розвитку інформаційних технологій набуває поширення впровадження онлайн фокус-груп. На думку О. Олійник, використання онлайн фокус-груп має значний потенціал у сфері соціальних досліджень, адже дозволяє охопити не лише респондентів у ситуаціях, що вимагають дотримання карантинних обмежень, а й представників специфічних, мало досліджених чи маргіналізованих соціальних груп, доступ до яких у традиційних умовах є ускладненим. Разом із тим наголошується на важливості врахування методологічних обмежень і особливостей цього підходу, а також на потребі ретельної підготовки до проведення онлайн-фокус-груп, що значною мірою визначає результативність дослідження [10].

Перевагами методу є економія організаційних ресурсів (оренда приміщення, харчування, ін.), підвищення зручності участі респондентів (асинхронний формат), зниження тиску модератора та учасників групи (відкрите висловлення думок, анонімність) та полегшення фіксації щодо подальшого аналізу отриманих даних. [7].

На перший погляд може скластися враження, що фокус-група є відносно простим методом дослідження. Проте його застосування потребує ретельного методологічного обґрунтування, зокрема визначення обсягу вибіркової сукупності та оптимальної кількості фокус-груп, необхідних для досягнення мети дослідження. У цьому

контексті заслуговує на увагу позиція дослідників В. Carlsen, С. Glenton, які зазначають, що однією з суттєвих перешкод для забезпечення високої якості методологічних досліджень, зокрема фокус-групових, є недостатня увага до обґрунтування розміру вибірки та кількості проведених фокус-груп. На думку авторів, ці параметри безпосередньо впливають на глибину отриманих даних, рівень їх насиченості та подальші можливості якісного аналізу результатів. Аналіз представлених у науковому просторі результатів фокус-групових досліджень засвідчує необхідність чіткого дотримання методологічних стандартів під час організації та проведення такого типу досліджень, оскільки саме це забезпечує достовірність отриманих даних і наукову обґрунтованість зроблених висновків [16].

Ключовою роллю у фокус-груповому дослідженні є роль модератора, який забезпечує ефективну організацію групової дискусії та отримання достовірної соціальної інформації. Модератор виступає посередником між дослідницькою метою та учасниками групи, спрямовуючи обговорення до визначених питань. Модератор виконує організаційну, комунікативну та аналітичну функції, від ефективності реалізації яких значною мірою залежить якість отриманих результатів фокус-групового дослідження.

П. Карайченцев зауважує, що ефективність фокус-груп значною мірою залежить від експертності модератора, яка передбачає його глибоку обізнаність у темі. Водночас існує ризик домінування модератора, нав'язування власних переконань чи використання складної термінології, що знижує рівень відвертості учасників [6].

Отже, ключовим завданням модератора є поєднання професійних навичок (організувати дискусію, активізувати учасників, регулювати конфліктні ситуації, дотримуватися встановленого регламенту тощо) з експертністю (орієнтуватись в темі дослідження, але не виступати як експерт, бути нейтральним), що забезпечує об'єктивність дослідження.

Для модератора велике значення має розуміння невербальних каналів спілкування респондентів під час фокус-груп. Невербальні особливості поведінки та мовлення дають можливість глибше інтерпретувати емоційні реакції, виявляти приховані установки й справжні ставлення учасників, що не завжди чітко виражаються у вербальних відповідях.

Важливою складовою невербальної комунікації, як зазначає Я. Романцова, є паралінгвістичні засоби коунікації, які забезпечують передачу додаткових смислів через інтонаційні, голосові

та акустичні характеристики мовлення (фонації), жести, міміку, рухи тіла (кінесика), що відображають емоційний стан, наміри та рівень залученості співрозмовника [13].

За допомогою артикуляції та голосових характеристик учасники фокус-групи не лише продукують мовлення, а й передають індивідуальні особливості, емоційні стани та рівень напруги чи розслаблення. Варіювання голосу (інтонація, сила, тембр, темп) виступає важливим індикатором суб'єктивного переживання й дозволяє модератору виявляти нюанси ставлення респондентів, що можуть залишатися прихованими на рівні вербального висловлювання. Отже, використання аудіо- та відеозапису роботи фокус-групи є важливим інструментом аналізу, що забезпечує повноту фіксації емпіричних даних, підвищує точність їх інтерпретації та сприяє об'єктивності отриманих результатів.

Отже, діяльність модератора може зумовлювати зниження ефективності проведення фокус-групи, що проявляється у таких аспектах:

- недостатній рівень кваліфікації модератора щодо управління групою динамікою, наслідком чого є низька активність учасників, розпорошеність уваги, відхилення від теми обговорення, домінування окремих учасників та неповне врахування думок усіх членів групи;

- надмірна активність модератора, що призводить до зниження рівня залученості учасників;

- вплив суб'єктивних поглядів модератора щодо предмета дослідження на перебіг дискусії та формування відповідей учасників.

Науковий інтерес становлять результати фокус-групових досліджень, реалізованих в умовах воєнного стану, які дозволяють глибше осмислити трансформації соціальних процесів у суспільстві. Зокрема, у 2025 році аналітичним центром Громадянської мережі «ОПОРА» проведено дослідження «Соціальна згуртованість в українському суспільстві: виклики та бар'єри для вразливих груп». У межах дослідницького проекту організовано 18 фокус-групових дискусій за участю представників п'яти ключових соціальних категорій: українських мігрантів, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та членів їхніх родин, осіб з інвалідністю, а також російськомовних громадян України. Емпіричні результати засвідчили наявність проявів упередженого ставлення, стигматизації та соціальної ізоляції щодо окремих груп населення. Водночас було ідентифіковано ключові бар'єри, що обмежують їх участь в економічній діяльності та суспільному житті. Окрім цього, дослідження дало змогу узагальнити уявлення представників

зазначених груп щодо перспектив подальшого розвитку українського суспільства [14].

У дослідженні М. Полив'ян, Н. Степанової та Ю. Ячник узагальнено результати шести фокус-групових дискусій за участю студентської молоді, що дало змогу оцінити потребу респондентів в психологічній підтримці в умовах війни та виявити ключові бар'єри та стереотипи у її отриманні. Емпіричні дані засвідчили необхідність інформаційно-просвітницьких заходів з використанням медіа щодо підвищення рівня довіри до психологічних послуг та подолання стереотипів, стигми та уникнення самостигматизації суб'єктів академічного середовища [12].

У дослідженні І. А. Євдокимової, С. М. Вакуленко та І. М. Вітковської представлено результати трьох фокус-групових інтерв'ю, реалізованих у межах міжнародного проєкту UNICEF «Травма-інформовані підходи у покращенні догляду та медіації». Узагальнення матеріалів фокус-групових обговорень дали змогу акцентувати увагу на функціональних можливостях мобільних пристроїв та десктопних додатків у створенні електронного навчального курсу з травма-інформованого підходу, що є надзвичайно важливим в умовах війни [4].

Таким чином, особливої значущості фокус-груповий підхід набуває в ситуаціях швидкоплинних змін, коли традиційні інструменти збору даних (зокрема кількісні опитування) не завжди забезпечують достатню гнучкість та оперативність. Саме якісний аналіз дискусій, взаємодії учасників і колективного конструювання смислів дозволяє виявити латентні тенденції, ризики та бар'єри, що можуть залишатися поза межами формалізованих процедур оцінювання. Результати фокус-груп створюють підґрунтя для здійснення безперервного моніторингу змін потреб та проблем різних цільових груп, забезпечують зворотний зв'язок між об'єктами та суб'єктами соціальної роботи, підвищуючи обґрунтованість управлінських впливів та їх адаптивність до реальних викликів у досягненні поставлених цілей.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, в умовах динамічних соціальних трансформацій та невизначеності фокус-групові соціальні дослідження виступають ефективним інструментом соціальної роботи який дає можливість оперативного отримання якісної інформації про стани, тенденції, потреби та проблеми різних соціальних груп. Застосування даного методу дозволяє не лише фіксувати поточні зміни в установках, потребах і поведінкових практиках цільових груп, але й здійснювати їх інтерпретацію

в контексті соціальних процесів. Це робить метод особливо цінним для розуміння впливу соціального середовища на формування поглядів і поведінки респондентів. Високий рівень інтерактивності та соціально-психологічної динаміки забезпечує ефективність збору емпіричних даних: психологічний вплив у межах групової взаємодії сприяє консолідації учасників навколо спільних цілей, інтеракція виступає механізмом конструювання знань через обмін досвідом, смислами та інтерпретаціями. Водночас можливість отримання спонтанних, аргументованих відповідей підвищує валідність якісних даних, оскільки дозволяє фіксувати автентичні реакції та позиції респондентів у процесі живої дискусії. Але, обмежена кількість респондентів знижує можливості узагальнення висновків, тоді як залежність даних від психологічних особливостей учасників зумовлює ризик суб'єктивізації отриманої інформації. Крім того, складність оцінювання ступеня варіативності відповідей у межах групової взаємодії ускладнює інтерпретацію результатів і порівняння позицій респондентів. Сукупність цих чинників визначає необхідність критичного підходу до використання методу та доцільність його поєднання з іншими дослідницькими інструментами. Перспективами подальших наукових розвідок вбачаємо у розробленні підходів до кількісно-якісної інтеграції даних, зокрема через поєднання фокус-груп із анкетуванням та глибинними інтерв'ю (методологія mixed methods).

Список літератури:

1. Арабаджиев Д. Фокус-групові політичні дослідження як метод громадського моніторингу виборів в Україні: досвід застосування. *Гілея: науковий вісник*. 2015. № 101. С. 453–456. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/1446495426%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/1446495426%20(1).pdf)

2. Вінтюк, Ю. В. Дослідження навчальних ситуацій методом фокус-групи у підготовці майбутніх фахових психологів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. № 1. С. 65–70. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/4777>

3. Гудзенко О. З. Проблеми та виклики вразливих груп жінок в умовах війни. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: доба нестійкої інституційності*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. м. Дніпро, 5 травня 2023 р.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 69–71. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/12694/1/7.pdf>

4. Євдокимова І. А., Вакуленко С. М., Вітківська І. М. Електронний навчальний курс з травмаінформованого підходу при допомозі дітям в уявлен-

нях цільових груп (за матеріалами фокусгрупових інтерв'ю). *SOCIOПРОСТІР* : міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. 2024, № 14. С. 28–36. DOI: <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2024-14-03>

5. Жиленко Р., Афанасьєв Д. Локальний вимір потреб внутрішньо переміщених осіб: приклад Ужгородської територіальної громади. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. (2 (51)). С. 54–57. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.54-57>

6. Карайченцев П. В. Експертність модератора фокус-груп: користь та ризики упередженості. *Науковий простір, технології та інновації в контексті трансформації суспільства* : матеріали наук.-практ. конф., м. Чернігів, 25–26 липня 2025 р. С. 103–107. URL: https://www.researchgate.net/publication/394393622_DEKOMUNIZACIA_I_DERUSIFIKACIA_UKRAINSKIH_VIDEOIGOR_PROBLEMNI_ASPEKTI

7. Карайченцев П. В. Теоретико-методологічні засади фокусгрупових досліджень в наукових доробках вчених України, Європи та США. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2025, Вип. 107. С. 8–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.107.1>

8. Маловічко О., Масюк О., Гуєссаб К., Білокопитова Н., Сорокіна О. Перспективи впровадження методу ненасильницької комунікації в соціальній роботі в Україні під час війни та повоєнного відновлення. *Social Work and Education*. 2024. 11 (2). С. 226–237. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.2.5>

9. Морра Імас Л. Дж., Піст Р. К. Шлях до результатів: планування та проведення ефективних оцінювань розвитку / пер. з англ. В. Каплун. Київ, 2015. 580 с.

10. Олійник, О. Онлайн фокус-групи: особливості організації та проведення. *Соціологічні студії*. 2022. 1 (20). С. 32–40. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-01-32-40>

11. Осередчук О. Моніторингові дослідження якості вищої освіти за допомогою методів фокус-групи, портфоліо, есе. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 9 (113). С. 115–123. DOI: [10.24139/2312-5993/2021.09/115-123](https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.09/115-123)

12. Полив'яна М., Степанова Н., Ячник Ю., Мишаківська О., Фегерт Й. М., Сітарський Е., Пінчук І. Потреби студентів у підтримці психічного здоров'я у військовий час. *Праці Наукового товариства ім. Шевченка. Медичні науки*. 2024. Том 76. № 2 URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_1_7.pdf (дата звернення: 20.02.2026).

13. Романцова, Я. В. П аралінгвістичні засоби комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2021. № 47 (2). С. 82–85. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-2.19>

14. Соціальна згуртованість в українському суспільстві: виклики та бар'єри для вразливих груп. *ОПОРА*: веб-сайт. URL: <https://opora.ua/viyna/social-na-zgurtovanist-v-ukrayini-vikliki-ta-bar-yeri-dlya-vrazlivih-grup-25748> (дата звернення: 12.03.2026).

15. Billson J. Focus Groups in the Context of International Development: In Pursuit of the Millennium Development Goals. *International Clinical Sociology January*. 2008. P. 188–207. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-387-73827-7_13

16. Carlsen B., Glenton C. What about N? A methodological study of sample-size reporting in focus group studies. *BMC Med Res Methodol*. 2011. Vol. 11, 26. DOI: <https://doi.org/10.1186/1471-2288-11-26> (дата звернення: 08.03.2026).

17. Jackman P. C., Schweickle M. J., Goddard S. G., Vella, S. A., Swann C. The event-focused interview: what is it, why is it useful, and how is it used? *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*. 2022. Vol. 14 (2). P. 167–180. DOI: <https://doi.org/10.1080/2159676X.2021.1904442> (дата звернення: 08.03.2026).

References:

1. Arabadzhiev, D. (2015). Fokus-hrupovi politychni doslidzhennia yak metod hromadskoho monitorynhu vyboriv v Ukraini: dosvid zastosuvannia [Focus group political research as a method of public monitoring of elections in Ukraine: experience of application]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 101, 453–456. Retrieved from: [file:///C:/Users/user/Downloads/1446495426%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/1446495426%20(1).pdf) [in Ukrainian].

2. Vintiuk, Yu. V. (2023). Doslidzhennia navchalnykh sytuatsii metodom fokus-hrupy u pidhotovtsi maibutnykh fakhovykh psykholohiv [Study of educational situations using the focus group method in the training of future professional psychologists]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya: Pedagogichni nauky*, 1, 65–70. Retrieved from: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/4777> [in Ukrainian].

3. Hudzenko, O. Z. (2023). Problemy ta vyklyky vrazlyvykh hrup zhinok v umovakh viiny [Problems and challenges of vulnerable groups of women in wartime]. In *Problemy formuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini: doba nestiikoi instytutsiynosti: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 69–71). Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Retrieved from: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/12694/1/7.pdf> [in Ukrainian].

4. Yevdokymova, I. A., Vakulenko, S. M., & Vitkovska, I. M. (2024). Elektronnyi navchalnyi kurs z travma-informovanoho pidkhodu pry dopomozi ditiam v uiavlenniakh tsilovykh hrup (za materialamy fokus-hrupovykh interviiu) [E-learning course on trauma-informed approach in helping children in the perceptions of target groups (based on focus group interviews)]. *SOCIOPROSTIR: mizhdystyplinarnyi*

elektronnyi zbirnyk naukovykh prats z sotsiologii ta sotsialnoi roboty, 14, 28–36. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2024-14-03> [in Ukrainian].

5. Zhylenko, R., & Afanasiev, D. (2025). Lokalnyi vymir potreb vnutrishno peremishchenykh osob: pryklad Uzhhorodskoi terytorialnoi hromady [Local dimension of the needs of internally displaced persons: the case of Uzhhorod territorial community]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedagogika. Sotsialna robota*, 2 (51), 54–57. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.54-57> [in Ukrainian].

6. Karaichentsev, P. V. (2025). Ekspertnist moderatora fokus-hrup: koryst ta ryzyky uperedzhenosti [Moderator expertise in focus groups: benefits and risks of bias]. In *Naukovyi prostir, tekhnologii ta innovatsii v konteksti transformatsii suspilstva: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 103–107). Chernihiv. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/394393622_DEKOMUNIZACIA_I_DERUSIFIKACIA_UKRAINSKIH_VIDEOIGOR_PROBLEMNI_ASPEKTI [in Ukrainian].

7. Karaichentsev, P. V. (2025). Teoretyko-metodolohichni zasady fokus-hrupovykh doslidzhen v naukovykh dorobkakh vchenykh Ukrainy, Yevropy ta SSHA [Theoretical and methodological foundations of focus group research in the scientific works of scholars from Ukraine, Europe, and the USA]. *Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky*, 107, 8–15. <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.107.1> [in Ukrainian].

8. Malovichko, O., Masiuk, O., Guessab, K., Bilokopytova, N., Sorokina, O. (2024). Perspektyvy vprovadzhennia metodu nenasylnytskoi komunikatsii v sotsialnii roboti v Ukraini pid chas viiny ta povoiennoho vidnovlennia [Prospects for implementing nonviolent communication in social work in Ukraine during wartime and post-war recovery]. *Social Work and Education*, 11 (2), 226–237. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.2.5> [in Ukrainian].

9. Morra Imas, L. J., & Rist, R. C. (2015). Shliakh do rezultativ: planuvannia ta provedennia efektyvnykh otsiniuvan rozvytku [The road to results: designing and conducting effective development evaluations]. (V. Kaplun, Trans.). Kyiv. [in Ukrainian].

10. Oliynyk, O. (2022). Onlain fokus-hrupy: osoblyvosti orhanizatsii ta provedennia [Online focus groups: features of organization and implementation]. *Sotsiologichni studii*, 1 (20), 32–40. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-01-32-40> [in Ukrainian].

11. Oseredchuk, O. (2021). Monitorynhovi doslidzhennia yakosti vyshchoi osvity za dopomohoiu metodiv fokus-hrupy, portfolio, ese [Monitoring studies of higher education quality using focus groups, portfolio, and essay methods]. *Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 9 (113), 115–123. [10.24139/2312-5993/2021.09/115-123](https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.09/115-123) [in Ukrainian].

12. Polyviana, M., Stepanova, N., Yachnyk, Yu., Myshakivska, O., Fegert, J. M., Sitarskyi, E., & Pinchuk, I. (2024). Potreby studentiv u pidtrymtsi

psykhichnoho zdorovia u viiskovyi chas [Students' needs for mental health support during wartime]. Pratsi Naukovoho tovarystva im. Shevchenka. Medychni nauky, 76 (2). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_1_7.pdf (accessed: February 20, 2026). [in Ukrainian].

13. Romantsova, Ya. V. (2021). Paralin hvistychni zasoby komunikatsii [Paralinguistic means of communication]. Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia, 47 (2), 82–85. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.47-2.19> [in Ukrainian].

14. OPORA. (n.d.). Sotsialna zghurtovanist v ukrainskomu suspilstvi: vyklyky ta bariery dlia vrazlyvykh hrup [Social cohesion in Ukrainian society: challenges and barriers for vulnerable groups]. Retrieved from: [https://oporaua.org/viyna/social-na-zgurtovanist-v-ukrayini-viklyki-ta-bar-yeri-dlya-](https://oporaua.org/viyna/social-na-zgurtovanist-v-ukrayini-viklyki-ta-bar-yeri-dlya-vrazlyvih-grup-25748)

[vrazlyvih-grup-25748](https://oporaua.org/viyna/social-na-zgurtovanist-v-ukrayini-viklyki-ta-bar-yeri-dlya-vrazlyvih-grup-25748) (accessed: March 12, 2026) [in Ukrainian].

15. Billson, J. (2008). Focus groups in the context of international development: In pursuit of the Millennium Development Goals. *International Clinical Sociology*, 188–207. Retrieved from: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-387-73827-7_13

16. Carlsen, B., & Glenton, C. (2011). What about N? A methodological study of sample-size reporting in focus group studies. *BMC Medical Research Methodology*, 11, 26. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-11-26> (accessed: March 8, 2026).

17. Jackman, P. C., Schweickle, M. J., Goddard, S. G., Vella, S. A., & Swann, C. (2022). The event-focused interview: What is it, why is it useful, and how is it used? *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 14 (2), 167–180. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2021.1904442> (accessed: March 8, 2026).

О. Г. Коломієць

Оглядова стаття

Дата першого надходження статті до видання: 05.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.05.2026